

Mészáros Klára

A „Nagyobb Kína” mint a XXI. század meghatározó gazdasági és politikai ereje¹

Rendkívül nagy az ázsiai csendes-óceáni régió nyelvi, kulturális, politikai, vallási-filozófiai, feltételrendszerbeli megosztottsága. A térségben azonban számos, a megosztottság ellenébe ható folyamat is zajlik, mint amilyen például a gazdasági integráció, a technológiai és kommunikációs fejlődés, valamint a népesség mobilitásának növekedése. A regionális identitástudat megélése inkább erősíti, mint gyengíti a nemzeti hovatartozás érzését. Ennek jeleként a gazdasági tevékenység olyan formái alakulnak ki, amelyek etnikai alapon szerveződnek. Ezek körében legnagyobb gazdasági erővel az anyaországon belül és kívül élő kínaiak együttműködése bír, amelynek alapján realitást kap az ún. nagy kínai gazdasági térség formálódása.

A nyitott kapuk politikájával vette kezdetét annak a politikai, gazdasági és lélektani feltételrendszernek kiépülése, amelynek következtében az anyaországtól távol élő kínaiak is aktív részt vállalhatnak a KNK gazdaságfejlesztési és modernizációs tevékenységben. Így a világban szétszórta élő kínai közösségek gazdasági erejének döntő szerepe van a „nyitás” politikája sikerében. A világ második legnagyobb működőtőke-befogadó országaként a külföldi befektetéseknek 1997-ben még 64%-a, 1998-ban 54%-a származott 10 ázsiai országból. Japán és Dél-Korea mellett ez döntően a térségben élő kínaiak beruházásaiból tevődik össze.² A többségében kínaiak által lakott területek integrációs folyamata tulajdonképpen több évtizede tart. A Kínai

¹ a T 02545 számú OTKA-kutatás alapján készült írás

² *Zhong Zhou*: China Uses USD 52.1 Billion of Overseas Fund in 1998.

In: *China Economic News*, Vol. XX. No. 7. 1999. Beijing, 3. p.

Népköztársaság külkapcsolati stratégiájának kiemelt részét képezi a tengerentúli kínaiak tőkeerejének bevonása a gazdaság fejlesztésébe. A követett politika sikere nemcsak a szárazföldi Kína gazdasági erejét növelte meg, de hozzájárult a távol-keleti kínai gazdasági összefonódás erősödéséhez is.

A „nagy kínai gazdasági térség”³ szereplői

Az utóbbi években egyre többet lehet olvasni az ún. „*nagy kínai gazdasági közösség*”, vagy „*kínai közös piac*” kialakításának szándékáról. Az integráció két síkon folyik: regionális és globális dimenzióban. A *regionális integráció* szintjén a KNK, Hongkong, Makaó és Tajvan gazdasági összefonódása a meghatározó folyamat. *Globális* szinten a világ különböző országaiban élő kínaiak gazdasági erőforrásai képezik azt az erőt, amely hozzájárul az etnikai alapú együttműködéshez.

A „nagy(obb) kínai gazdasági területen” belül három olyan entitást lehet megkülönböztetni, amely forrásául szolgál a kínai gazdasági erőnek: 1./ A Kínai Népköztársaság, Hongkong, Makaó és Tajvan alkotta, kínaiak lakta területek, 2./ az ún. pán-ázsiai kínai gazdasági blokk, amelyhez Thaiföld, Malajzia, Indonézia, Fülöp-szigetek, Szingapúr és más, a kínai gazdasági befolyás alatt álló ázsiai országok sorolhatók, valamint 3./ a külföldön élő huarenok (huazsen)⁴ és huaqiaok (huacsiao)⁵ virtuális együttműködési há-
lózata.

A kínaiak lakta területek integrációs törekvései

A gyorsan fejlődő „*kistigrisek*” első négyesfogatából három – Hongkong, Tajvan és Szingapúr – lakossága többségében kínai. A közöttük szövődő sokszálú kapcsolat szorosabbra fűzi az összetartozás érzetét nemcsak a délkelet-ázsiai országok, hanem ma már a világ valamennyi részén fellelhető kínaiak közösségeivel is. A kultúra folytonossága alapján ez az összetartozás a kínai identitás újraformálásával egyre inkább gazdaságilag és politikailag konvertálható tőkévé válik.

Az anyaországnak Hongkonggal, Makaóval, Tajvannal és a tengerentúli kínai közösségekkel folytatott gazdasági együttműködése indította el a Nagy-Kína gondolatát. Hongkong és Makaó esetében államközi szerződések szabályozzák az integrálódást, míg Tajvan vonatkozásában ez komoly politikai és biztonságpolitikai kérdéseket vet fel. Bár Tajvan a „*szelektíven nyitott kapuk*” politikáját alkalmazza Kínával szemben, a kínai entitások között abban mindenképpen egyetértés van, hogy a szorosabb együttműködés kölcsönös érdek, a gazdasági integráció pedig szükségszerű folyamat.

A gazdasági, kereskedelmi és pénzügyi kapcsolatok szorosabbá válása a múlt században indult meg Hongkong és Makaó viszonylatában. A geopolitikai realitások – a történelmi előzmények különbözőségei ellenére – az össze-

³ A kínai szavak átírására a nemzetközit használom, zárójelben a magyar átírás van feltüntetve

⁴ Huazsen (huaren), a kínai származású külföldi állampolgár

⁵ Huacsiao (huaqiao), aki Kínán kívül él, de kínai állampolgár

fonódások szilárd kötelékeit alakították ki a térségben. A Kínához fűződő kereskedelmi és pénzügyi kapcsolatok létfontosságúak Hongkong és Makaó számára. Kezdetben ezek elsősorban az élelmiszer-, ivóvíz- és energiaellátás, a bővülő árucseré, a későbbiekben pedig a munkaerő-intenzív iparágak kitélepítése, s az ezzel társuló tőkekihelyezések, illetve beruházások voltak. A kölcsönös érdekelttség és egymásrautaltság végül is oly mérvű függőséghez vezetett Kína, Hongkong és Makaó kapcsolatában, amely önmagában sem lebecsülendő integráló erő. Nagy-Kína szellemi részeként Szingapúr az egyetlen, amelynek önálló államiságát a KNK nem kérdőjelezi meg, holott lakosságának háromnegyedét a kínai etnikum adja. A konfucianus etikára épülő erősen központosított politikai hatalmával, piacgazdasága sikerességével, befolyásos pénzügyi központjával Szingapúr a KNK számára is példaértékű.

Az integráció folyamatának mérlegelésénél a politikai, gazdasági és lélektani tényezők és feltételek egyaránt fontosak. Mindezek mellett tekintettel kell lenni azokra a külső körülményekre is, amelyek a nemzetközi tényezők és feltételek, s különösen az adott térség hatalmi viszonyainak oldaláról befolyásolhatják – erősíthetik vagy gyengíthetik – a kínai integrációs törekvéseket. Bár a politikai erőviszonyok fontosak a „Kínai Közös Piac” megvalósulása szempontjából, létrejöttét végső soron azonban a gazdasági tényezők és feltételek, illetve az ezekből származó előnyök és hátrányok fogják eldönteni.

Az integrációt hátráltató tényezők

A kínai közösségek közötti regionális integráció előrehaladtával felszínre kerülnek olyan jelenségek is, amelyek hátráltatják a harmonizációs folyamatokat. Ezek közül a következőket kell kiemelni:

- Kínai diaszpóra, amely a rendszertől és fejlettségi szinttől függetlenül minden országban jelen van a térségben. A párhuzamos és az egymással harmonizáló fejlődés tehát nem természetes velejárója az integrációs együttműködésnek. Ugyanakkor az anyaországon belül is olyan különbségek léteznek, amelyek miatt a fejlődésbeli diszkrépancia áthidalása nem egyszerű feladat.

- A KNK és Tajvan közötti politikai feszültségek már önmagukban is olyan gátakat képeznek, amelyeket az együttműködés egy bizonyos szintjén túl – az alapprobléma rendezése nélkül – kezelni nem lehet. A gazdasági érdekelttség kölcsönössége miatt próbálják az együttműködés gazdasági oldalát elszigetelni a politikától. Annak ellenére, hogy a szétválás nem mindig lehetséges, a gazdasági kapcsolatok gyorsan fejlődnek. Ma már Tajvannak a második, Kínának az ötödik legnagyobb külgazdasági partnere a KNK, illetve Tajvan.

- A gazdasági együttműködés legfontosabb rendező elve az etnikai hovatartozás. A folyamat főszereplője tehát a han, azaz a kínai nemzetiség. A faji szolidaritás, az etnikai alapú szerveződések természetének megfelelően, kiemelkedő szerepet kap. Történelmi tapasztalataikból kiindulva a környező országok kifejezetten fenyegetésként élik meg az egységesülő erős Kínát. Ennek következménye az a kínaiak iránti, nemegyszer véres leszámolásokba torkolló gyűlölet, ami a térség egyes államaiban tapasztalható. Miután a

huaqiaok befektetéseire óriási szüksége van a térségbeli országoknak, ambivalencia jellemzi a kínaiakkal szembeni magatartást.

A kapcsolat az integrációs folyamat résztvevői között sem probléma-mentes. Különösen a munkaerő szabad áramlásának kilátása kelt komoly félelmeket a kisebb entitások körében, hiszen Hongkong, Makaó és Tajvan együtt sem teszik ki Kína területének 4 ezrelékét, lakosságának pedig 2,3 százalékát. A fejlettségbeli szintkülönbség és a szabad migrációs mozgás magában Kínában is óriási problémát jelent. A fejlettebb tartományok önállósodási törekvései mélyítik a központ és a helyi kormányzatok közötti érdekellentétet, növelik a feszültséget. Ezáltal az integrációs és dezintegrációs folyamatok Kínán belül és kívül is egyidejűleg léteznek.

Hongkong, Makaó, Tajvan és Szingapúr identitása

A Nagy-Kína formálódását elősegítő tényezők közül, – az említett politikai és gazdasági mellett – az érzelmi és tudati tényezők szerepéről sem szabad megfeledkezni. A formálódó tömörülés egy új kínai nagyhatalom kialakulásának potenciális lehetőségét hordozza magában, a világ legnagyobb belső piacával, legnagyobb tömegű és egyik legolcsóbb munkaerő-tartalékával, valamint gazdag nyersanyag- és energiaforrásokkal.

Az együvé tartozás érzete, az ősök tisztelete s a szülőföld szeretete lélektanilag rendkívül erős, amely az évezredek során kialakult szokásokból és hagyományokból, a konfuciánus etikából, a közös írott nyelvből és a kultúrából táplálkozik. A legfontosabb megtartó erő minden bizonnyal a közös eredet és kultúrkör tudata, aminek köszönhetően a kínaiak képesek megőrizni identitásukat idegen közegben is.

A hagyományörzés tekintetében észlelhetők bizonyos eltérések a különböző egységek között. A régi szokások és hagyományok ápolása inkább maradt fenn Hongkongban és Tajvanon, mint a Kínai Népköztársaságban, ahol ez évtizedeken át feudális csökevénynek minősült. Az ideológia oly mértékben torzította a társadalmi közgondolkodást, hogy gyakorlatilag a Kínához lazábban kötődő közösségek őrizték meg a hagyományos kínai társadalmi, kulturális modellt. A kínai kultúrájú társadalmak rendező elveként olyan konfuciánus etikai normák maradtak fenn, mint az autoritás, a rend, a hierarchia tisztelete, az egyén jogainak a közérdekkel szembeni alárendelése, a konszenzus keresése, a konfrontáció kerülése, az „arc” megőrzése és általában az állam felsőbbrendűségének, a társadalom elsőbbségének elfogadása az egyéni érdekekkel szemben.

A „tengerentúli kínaiak” helye az integrációs folyamatban⁶

A külkapcsolatoknak tulajdonított fontosság függvényében az anyaországot elhagyó kínaiak megítélése a történelem folyamán többször változott. A nyitás politikájának meghirdetése óta a Kínai Népköztársaság gazdasági

⁶ A „tengerentúli kínaiak” (overseas Chinese) a legelterjedtebb elnevezése a Kínán kívül élő kínaiaknak. Használata sem Kínában, sem külföldön nem egységes.

érdekei érvényesítéséhez a nacionalizmus és a hazaszeretet szításának eszközét alkalmazza. Külgazdasági stratégiájának szerves részét képezi a tengerentúli kínaiak fokozott mértékű bevonása a gazdaság fejlesztésébe. Ennek érdekében biztatja beruházásokra és a határokon átnyúló kapcsolatok építésére a patrióta *huaqiaok*at és *huaren*eket. Miután Kínában az üzleti tevékenység alapját sokkal inkább a bizalom és a személyes kapcsolat, mint a szerződés vagy a törvény képezi, a kínai származású kereskedők és befektetők jobb üzleteket tudnak kötni, mint külföldi társaik. „*Pragmatikus nacionalizmusnak*” lehet leginkább nevezni az összefonódásnak ezt a formáját.

A Kínai Népköztársaság területén kívül élő kínaiak számára vonatkozó becslések meglehetősen tág határok – 30 és 60 millió fő – között mozognak.⁷ Az anyaország viszonya külföldre szakadt fiaihoz nem tekinthető belügynek, mivel számarányuknál fogva hatékony közvetítői és érvényesítői lehetnek a kínai érdekeknek. Ázsiában 20 millió körüli ember, a migrációs lakosságnak 82,3%-a, Amerikában 12,5%-a, Afrikában 0,4%-a, Óceániában 1,7%-a, Európában pedig 3,1%-a kínai eredetű.⁸ Ez az utóbbi esetben 780 ezer kínait jelent. A kínai migráció nagyságára vonatkozó számok meglehetősen pontatlanok. A fogalmi definíciók tisztázatlanságától eltekintve sem könnyű pontos képet kapni a China Town-ok zárt közösségéről. A népszámlálások politikai, vagy etnikai töltete ugyancsak megkérdőjelezheti az adatközlés pontosságát bizonyos országokban. Máshol pedig éppen a probléma megke-rülése végett nem vizsgálják a lakosság etnikai összetételét.

A Kínában zajló liberalizációs folyamatok következtében felgyorsult a migráció üteme. Éves átlagban 700 ezer fő körülire becsülik a külföldön szerencsét próbáló szárazföldi kínaiak számát. Az Ázsiába, az USA-ba és Oroszországba irányuló kínai migrációs áradat éves nagyságrendjét egyaránt 200–200 ezer főre becsülik. A másodlagos célterületnek számító európai országokba települők éves átlaga 100 ezer fő körüli lehet. Ezek közül leginkább Franciaország, Olaszország és Németország vonzza a kínaiakat, míg Közép- és Kelet-Európában manapság Magyarország, Lengyelország és Csehország a legkedveltebb. A kínai hatóságok ráutaló magatartása alapján feltételezhető, hogy inkább segítik, mint korlátozzák állampolgáraik külföld-re utazását.⁹

⁷ Fukuyama, Francis: *Bizalom*. Európa K. Budapest, 1997. 104–105. o.

... a politikai környezet különböző volta ellenére a kínai gazdasági kultúra viszonylag egységesnek mondható. Legtisztább formájában Tajvanon, Hongkongban és Szingapúrban mutatkozik meg, ahol a lakosság többsége kínai, s az állam nem kényszerítette rá a gazdaságot, hogy a fejlődésnek az ideológia által kijelölt ösvényén haladjon... ez a kultúra uralkodik a kínai kisebbségek lakta területeken Malajziában, Thaiföldön, Indonéziában és a Fülöp-szigeteken is, s abban a szabad – és virágzó – magángazdaságban szintén megjelent már, amely Teng Hsziao-ping reformjai eredményeként épült ki a KNK-ban a hetvenes évek végén... Sőt még az Amerikában honos kínaiak között is él, akik pedig viszonylag jobban asszimilálódtak a domináns kultúrához, mint a délkelet-ázsiaiak.”

⁸ Yearbook of the Huaren Economy 1996. évi kötet

⁹ Juhász Judit: *Transit Migration in Hungary*. China. The International Organization of Migration publication, December 1994. Budapest, pp. 47–52.

„Egy tálca laza homok”¹⁰

A kialakulóban lévő kínai közös piac – amely inkább etnikai, mint regionális alapon szerveződik – illeszkedik a jelenlegi világgazdasági integrációs folyamatokba. A világgazdaságon belül új formáció azon *hálózatok* kiépülése, amelyekben az országok közötti közvetlen kapcsolattartással szemben a cégek és a személyek közötti kapcsolatok dominálnak. A multinacionális cégek világot behálózó képződményei, eredendően ágazati vagy etnikai alapon szerveződő gazdasági láncolatai alkotják a rendszert. Ezek közül az ún. tengerentúli kínaiak képezik az egyik gazdaságilag legerősebb hálózatot. Egy szingapúri bankár becslése szerint a tengerentúli kínaiak likvid tőkéje több mint 2 trillió USD-nek megfelelő értéket tesz ki.¹¹

A kínaiak számaránya és gazdasági pozíciójuk

	Lakosság		Gazdaság	Magánbefektetés részese
	%	fő (millió)	%	%
Szingapúr	77	2,7		81
Malajzia	30	5,8	50–60	61
Indonézia	2–4	7,2	70	73
Thaiföld	3–10	5,8	50–60	81
Fülöp-szk.	1–3	0,9	35–70	50

Forrás: Naisbitt, 1996. 4. p. ; Huntington, 1996. p. 171. ; M. Backman: Overseas Chinese Business Networks in Asia. Canberra, 1995, Financial Times, November 13, 1996. p.14.

Az ázsiai térségben – a közölt adatsor alapján – általánosítható az a megállapítás, hogy a befogadó országokban a kínaiak gazdasági súlya jóval meghaladja a számarányukat.

A hálózat főszereplői személyesen is ismerik egymást, de az üzletet önállóan vezetik, csak szükség esetén dolgoznak együtt. Kívülállókat nem engednek be maguk közé. A hálózat valamennyi egysége úgy funkcionál, mintha a hálózat középpontja lenne. A KNK esetenként részt vállal, de nem illeszkedik automatikusan bele a hálózatba. Végső soron azonban a szövetvényes kölcsönhatások erős szálakkal fűzik össze az anyaországi és a külvilágban élő kínaiak etnikai alapú kapcsolatát.

Regionális integráció – a különleges gazdasági övezetek

Az „önerőre támaszkodás” elvére épülő kínai gazdaságban a 70-es évek közepétől nyílt lehetőség külföldi hitelek felvételére. 1979 júliusában a közös vállalatok működéséről elfogadott törvény teremtette meg a működő tőke importjának lehetőségét. Mivel a kínai gazdaság modernizációjához nemcsak az exportbevételek növelésére, de külföldi tőkére és technológiára

¹⁰ Fukuyama nevezi így a tengerentúli kínaiak vállalkozási formációját, l. idézett mű 103. o.

¹¹ The World Today 1997. No.6. p.161.

is szükség volt, az ideológiai gátak fokozatosan megszűntek. A döntően gazdasági jellegű nyitás „előretolt helyőrségei” azok a különleges gazdasági övezetek, amelyeket a délkeleti tengerparti sávban még 1979-ben jelöltek ki.¹² A *Különleges Gazdasági Övezetek* meghatározó szerepet játszottak a gazdasági kapcsolatok Hongkong (Shenzhen), Makaó (Zhuhai), Tajvan (Xiamen) és a tengerentúli kínai közösségek (Shantou) irányában, az újraegyesítés zökkenőmentes lebonyolításában, ugyanakkor (i) ablakként szolgáltak a fejlett technika beáramlásához, a menedzsment-tapasztalatok megszerzéséhez és a közvetlen külföldi befektetésekhez úgy, hogy egyben (ii) a gazdasági reform, a szocialista és kapitalista viszonyok egymásra hatásának laboratóriumát is képezték.

Hongkong és Tajvan munkaintenzív iparának áttelepítése Guangdong (Kuangtung) és Fujian (Fucsien) tartományokba a 80-as évek végétől gyorsult fel. Részben ez az oka annak, hogy a külföldi befektetések, amelyek túlnyomó többsége – a 80-as években mintegy 80%-a – a befogadó tengerparti övezetekbe áramlott, ott sem oszlottak el arányosan. Az övezetek közül a legsikeresebbnek a Hongkong szomszédságában található Shenzhen (Sencsen) bizonyult. Az utóbbi években a külföldi beruházók érdeklődése fokozott mértékben fordul Shanghai (Sanghaj) körzete, valamint a Yangtze (Jangce) folyón épülő Három-szoros erőmű építkezései felé.

A „Nagy-Kínán” belüli szubrégiónok között kialakult a munka- és tudásalapú munkamegosztás. Hongkong és Tajvan az ipari technika-technológiai fejlődésével elérte azt a szintet, amikor már érdekeltté vált munkaintenzív iparának az alacsonyabb költségű Dél-Kínába történő áttelepítésében. Hongkong feldolgozóiparának mára már 80%-át költöztette át. Az alacsony ipari-technológiai tudást hordozó munkaintenzív ágazatok transzfere felgyorsult. Tajvan hagyományos iparágainak nagy részét (pl. a táskakészítésnek 80%-át, a cipógyártásnak 90%-át, az esernyőgyártásnak majdnem egészét) tette át Dél-Kínába. Ehhez azonban közvetítőkre volt szüksége, akiket többnyire Hongkongban talált meg.

A kínai közösségek *gazdasági integrációja* már jelenlegi szintjén is meglehetősen előrehaladott. Az elmúlt 20 évben 320 milliárd US dollár körüli működő tőke érkezett a kínai gazdaságba, amelynek több mint fele hongkongi és makaói vállalkozóktól származott. Speciális helyzete miatt Tajvan csak később jelenhetett meg befektetőként a kínai piacon, részesedése a külföldi működő tőke beruházásokban 6–8%. Amennyiben a szingapúri, és az ennél lényegesen kisebb volumenű malajziai, thaiföldi, indonéziai, fülöp-szigeteki tőkebefektetéseket is figyelembe vesszük, a KNK-ba irányuló működő tőkének több mint 60%-a származott külföldön élő kínaiaktól.

A *Különleges Gazdasági Övezetek* sikertörténetének árnyoldalát képezi az országon belüli regionális szintkülönbségek további mélyülése. Miközben az övezetek teremtették meg a kínai entitások szorosabb kapcsolódási lehetőségét a szárazföldi Kínához, az országon belül a fejlettebb keleti, délke-

¹² A külföldi tőke koncentrált bevonása érdekében 1980-ban négy különleges gazdasági övezetet hoztak létre, majd később 14 tengerparti várost is „nyitottá” nyilvánítottak. Az Országos Népi Gyűlés 1998-ban Hainan szigetét tartományi rangra emelte és különleges gazdasági övezetté nyilvánította. Tehát az ország hagyományosan fejlettebb keleti, délkeleti részét nyitották meg a külföldi tőkebefektetések előtt a gazdaságfejlesztési stratégia első fázisában.

leti tartományok és a központi kormányzat között ellentmondásossá váltak a kapcsolatok. A gazdasági övezetekben termelt profit központi elvonása, a központosítási és önállósodási törekvések közötti ellentét tartós elemévé vált a központi és a helyi hatalmi szervek kapcsolatának. Így bizonyos értelemben nagyobb az érdekazonosság az ország fejlett területei és a kínai entitások, mint a helyi és központi hatóságok között. Ezért beszélhetünk ma már „Nagy-Hongkongról” – Hongkong és Guangdong tartomány –, „Nagy Makaóról” – Makaó és a Zhuhai (Csuha) övezet –, valamint Tajvan és Fujian (Fucsien) tartomány szorossá váló együttműködéséről. Miután a „kis integrációk” területileg az ország délkeleti vidékén összpontosulnak, Hongkong, Makaó, Dél-Kína és Tajvan gazdasági együttműködése már csak geopolitikai helyzeténél fogva is magában hordja egy nagyobb integrációs egység kialakulásának realitását.

A globalizálódó „határok nélküli világgal” kapcsolatban sokat beszélnek a denacionalizációról. A kínai példa azonban azt bizonyítja, hogy a transznacionalizálódás nem jelenti az etnikai alapú szerveződések felszívódását a gazdaságban. A globális hálózatok révén a tengerentúli kínaiak behatolnak a regionális és lokális cégek világába, és közvetítik a munkát/tudást a regionális szintekhez. Miután a civilizációs identitás fennmaradásának és gyakorlásának alapja a nyelv, a család, a klán, a közösségi kapcsolatok; a világban szétszórtnan élő kínaiak egymást keresztező-kulturális kötelékei is beépülnek a hálózatba.

A „Nagy Kína” belső kapcsolati rendszere

Az olcsó munka, föld, és egyéb kedvezmények, valamint a nagy piac, az azonos kulturális háttér, a közös nyelv az, amely nagy vonzerőt gyakorol a tengerentúli kínaiak működő tőke befektetései számára. A külföldön élő kínaiak és Kínai Népköztársaság közötti határokon átnyúló régióközi kapcsolatrendszer is egy olyan hálózattá áll össze, amelynek célja a külgazdasági kapcsolatok bővítése és erősítése. Az együttműködés szorosabbra hűzésének eredményeként formálódik ki az a helyi kínai szerveket és „közösségi tulajdonú” ügynökségeket is magában foglaló hálózat, amely aktivitását a „*guanxi*” (kuanhszi), azaz a „*kapcsolatok*” tradicionális gyakorlatán keresztül feje ki. Ennek hiányában az új kapcsolatok kiépítése meglehetősen időigényes.

Egy jó és hatékony hálózat meggyorsítja és tágítja az átjárhatóságot a magán- és az állami, vagy közösségi szféra között. Egy jó kapcsolat birtokában lerövidül a szükséges licencek, engedélyek, kölcsönök, nyersanyagok beszerzésének ideje. Miután jogilag nem egyenlő partnerek állnak egymással szemben, a kapcsolatoknak ezt a típusát nem szabad összetéveszteni a horizontális piaci kapcsolattal. Jellemzője a szereplők és a hivatalok közötti hatalmi aszimmetria. A „*guanxi-hálózatok*” ugyanakkor nem hasonlítanak a hierarchikus felépítésű gazdasági láncrendszerre sem, mivel a cserekapcsolat nem a feljebbvaló és beosztott közötti érintkezésen keresztül realizálódik. Sokkal inkább lehet ezt valamiféle informális anyagi és adminisztratív cserekapcsolatnak tekinteni, amiből a szereplők akkor lépnek ki, amikor akarnak.

A helyi pártállami hivatalnokok továbbra is ellenőrzésük alatt tartják az olyan forrásokat, mint a föld, a munka, a tőke és a szabályozók. A félig állami vagy félig közösségi vállalatok közvetítik az információt és kapcsolatokat, s a magáncégek ellenőrzik a tőkét, a menedzselési ismereteket és a piacra jutás lehetőségét. Az egymásrataltság alakítja ki az állami – kollektív – és magánhálózatok klientúrarendszerének szövetségét, amiben eligazodni csak a nyílt regionális együttműködés hálózatainak konszolidált formája segíthet.

A „kapcsolatok” rendszerét nem szabad összetéveszteni a „korrupciós gyakorlattal”, még akkor sem, ha a rendszer keretén belül számos alkalom kínálkozik a megvesztegetésre. A hagyományos kínai rendszerben a kapcsolatok biztosítják a társadalom működőképességét. A politikailag és gazdaságilag erősen centralizált hatalmak ugyanis a vertikális struktúrák kiépítésében érdekeltek. Egy piacgazdaságban azonban szembesülni kell a hatalomgyakorlás vertikális és horizontális kapcsolatrendszerének problémáival.

A politikai és gazdaságirányítási struktúrát csupán vertikálisan – piramisszerűen – kiépítő társadalomban a rendszer csak addig funkcionál, amíg azt a központi hatalom „üzembiztosan”, akár párt-, akár pedig katonai szervezetséggel működtetni tudja. Amikor azonban a rendszer vertikális láncolata valamely oknál fogva fellazul, a horizontális kapcsolatok hiánya vagy fejletlensége esetén a társadalom elveszíti irányíthatóságát. A „*guanxi*” ebben az esetben mutatja meg erejét, azáltal, hogy a társadalom működőképese marad. Gyors fejlődése ellenére a térségben a horizontális kapcsolatok köre még inkább csak regionális viszonylatban működik. Országos méretekben még gyengék a központi közvetítést megkerülő kapcsolati rendszerek. Az a speciális tartalom, amelyet a „*guanxi*” magában foglal, leginkább egy olyan rendszerben fogalmazható meg, amely átjárhatóvá teszi mind a vertikális és horizontális, mind a magánszemélyek és az apparátus tagjai, mind pedig az anyaországban és az ország határain kívül élő kínaiak között a kapcsolatokat.¹³

Összefoglaló megjegyzések

Nagy-Kína kapcsán nem beszélhetünk az Európai Unióhoz hasonló integrációs folyamatról. Az eltérések számbavételekor elsősorban azt kell megemlíteni, hogy a kínai gazdasági együttműködési folyamat alapegységét nem szuverén nemzetállamok képezik, s ennek következtében a klasszikus integrációs modellbe nem is illeszthető be. Maga az anyaország is csak részben alanya az integrációnak, mivel a kínai entitások közötti gazdasági együttműködés helyszíne döntően az ország egy meghatározott, többnyire a keleti és délkeleti tartományokra korlátozódik.

Az országon belüli erőforrások eloszlásának egyenlőtlensége a kínai nemzetgazdaság meglehetősen súlyos problémája, aminek csak egyik következménye az anyaországon belüli gazdasági kohéziós erő gyöngülése. Ennek következtében csak részintegrációs folyamatról beszélhetünk, amely ugyan

¹³ Lásd Sum; 1997. 27 p.

politikai és etnikai értelemben része az ország egészének, gazdasági értelemben azonban ma már inkább kötődik azokhoz a kínai entitásokhoz, amelyek a Kínai Népköztársaságtól eltérő fejlődési pályát futottak be. Hongkong és Makaó a brit, illetve a portugál gyarmatbirodalom részeként tért vissza az anyaországhoz. Tajvan kérdése még egyelőre nyitott, az azonban egyértelmű, hogy gazdasági vonatkozásban szárazföldi befektetései, termelőkapacitása áthelyezésének mértéke meghaladta azt a szintet, amelyen túl már függőségi viszonyról beszélhetünk.

A kínai integrációs folyamat résztvevőinek sorából nem szabad kihagyni azokat a világban szétszórtan élő kínaiakat sem, akik identitásuk őrzése és gazdasági erejük révén „kovászai” a déli- és délkelet-kínai gazdasági közösség fejlődésének. Ez megint egy olyan speciális összetevőjét adja Nagy-Kínának, amely megkülönbözteti más integrációs kezdeményezésektől. A „tengerentúli kínaiak” beruházásai nélkül nem is alakulhatott volna ki az a bázisterület, amely alapjául szolgálhat a jövő kínai „közös piacának”. A „külföldre szakadt” kínaiak működő tőke befektetései hiányában Kína keleti, tengerparti régiója minden bizonnyal továbbra is a legfejlettebb része lenne az országnak, de a fejlettség jelenlegi szintjét meg sem közelítené. Márpedig a környező kínai „kistigrisek”, mindenekelőtt Hongkong integrálásának szándéka az által kapott realitást, hogy az anyaország bizonyos területein is megteremtődtek azok a minőségi feltételek, amelyekhez a kínai entitások saját gazdasági érdekeit köthetik. A földrajzi megközelítés azonban csak részben fedi le ennek az együttműködésnek a lényegét. A kínai közösségek virtuális hálózata is integráns részét képezi annak a formálódó közös piacnak, amelynek gazdasági súlyát már napjainkban is a világ negyedik legnagyobb erejeként tartják számon.